

MARTIN ŠRAJER / 20. 2. 2017

Advent

V padesátých letech u nás nevznikaly pouze budovatelské veselohry, komunální satiry a špionážní dramata o proradných imperialistických agentech. Především ve druhé polovině dekády bylo natočeno také několik umělecky hodnotných filmů, které plošné odmítnutí veškeré tehdejší tvorby znemožňují (Tam na konečné, Škola otců, Zářijové noci). Jeden z nich paradoxně natočil Vladimír Vlček (1919–1977), autor dvou nejkřiklavějších stalinistických agitek, hudební komedie Zítřka se bude tančit všude (1952) a adaptace stejnojmenného románu Antonína Zápotockého Rudá záře nad Kladnem (1955).

Laureát Stalinovy a československé státní ceny Vladimír Vlček patřil k prominentním režimním filmařům, což je patrné mimo jiné ze skutečnosti, že všech pět jeho celovečerních filmů bylo natočeno na barevný materiál. Ten poslední, koprodukční romance V proudech (1957), na jejíž realizaci se Vlček připravoval ve Francii, navíc drží prvenství, pokud jde o československé širokoúhlé snímky. Rozhodnutí pověřit adaptací třetího románu Jarmily Glazarové, socialisticky orientované autorky netající se svým obdivem k Sovětskému svazu, právě Vlčka, bylo tudíž ze strany vedení Československého filmu sázkou na jistotu.

Advent, poprvé vydaný roku 1939, tvořil poslední část románové trilogie ze života slezského a beskydského člověka, kterou Glazarová zahájila v roce 1936 knihou *Roky v kruhu*. V roce 1938 následovala *Vlčí jáma*, jejíž zdařilá filmová verze v režii Jiřího Weisse a s Janou Brejchovou v jedné z prvních větších rolí, byla uvedena do československých kin v květnu 1958. Glazarová kromě psaní knih také publikovala novinové a časopisecké texty, v nichž se zřetelně stavěla na „stranu pokroku a míru“. Zásluhou svého díla a svých názorů se v 1956 stala laureátkou Československé ceny míru.

Tématem baladického příběhu chudé valašské matky, obětující se pro své dítě, je nezdolná mateřská láska a těžký úděl beskydského člověka. Při jeho popisu mohla Glazarová čerpat z vlastních zkušeností, neboť sama pocházela ze Slezska.

Retrospektivně vyprávěný román zaujal dobové kritiky zejména autorčinou schopností vyjádřit jazykovými prostředky prostředí i charakter postav a nabídnout nekonvenční pohled na krajinu, která jinak zůstávala mimo zájem domácích umělců. Severomoravské nářečí bylo přeneseno také do filmu, kterému sice někteří kritici vyčítali nesrozumitelnost, ale jiní, jako František Goldscheider, chápali, že „dialog je mocným činitelem *Adventu*, díla poetického, emotivního, vznešeně prostého, díla realistického, zemitého, žhavě kritického“, a nedovedli si představit, „že by mohl být převeden do filmu ve spisovném jazyce.“^[1]

Do hlavní role Františky, selky, která musí obhospodařovat statek zámožného sedláka Podešvy (*Gustav Hilmar*), byla obsazena Nina Jiránková. Pro převážně divadelní herečku šlo teprve o její druhou a zároveň nejvýznamnější filmovou roli. Rámec vyprávění tvoří Františčinu pátrání po ztraceném synkovi během mrazivého adventního večera. V roli mladého Metúdka překvapil neherec Vojtěch Rosenberg, popisovaný tvůrci filmu jako „dítě lesa“. Pro chlapce, vybraného z mnoha adeptů na základě soutěže dětí z valašských škol, které zkoušely komise státního filmu, šlo nejen o první filmování, ale zároveň o první setkání s moderní civilizací. Nenatáčelo se totiž pouze v Beskydách, ale také v Krkonoších a v okolí Prahy.

Rosenbergovo objevování dosud nepoznaného světa popsala v reportáži pro *Literární noviny* samotná Glazarová, účastníci se také natáčení. Díky cestě do Prahy se chlapec mohl poprvé v životě projet vlakem, který pro něj byl údajně stejně silným zážitkem jako první setkání se schodištěm, kterého se bál, nevěřil mu a odmítal po něm chodit. Valašský ogar před natáčením nepoznal ani příbor, s nímž se musel naučit zacházet. Z nových pokrmů mu údajně nejvíce zachutnal smažený řízek, k čemuž Glazarová podotýká: „Brzy začal znamenitě přibývat na váze, kynout, takže jeho blahobytný zjev už vzbuzoval starosti u štábu *Adventu*.“^[2] Z textu od Glazarové se zároveň dozvídáme, že za chlapcovým přesvědčivým hereckým výkonem občas stály poměrně drastické režijní metody. Kvůli jedné scéně se například rozplakal (studem) až poté, co mu asistent režiséra před celý štábem bez varování stáhnul kalhoty.

Foto: Národní filmový archiv

Spartánské natáčecí podmínky, za které film vděčí své nezvyklé syrovosti, v reportáži z placu podrobněji popsal dílenský dopisovatel ROH Jiří Franěk.^[3] Podrobně se rozepsal mimo jiné o důvodech, proč došlo ke zpoždění produkce oproti natáčecímu plánu. Na vině bylo nepříznivé počasí a s ním související onemocnění režiséra, Gustava Hilmara a dalších členů štábu (kromě toho došlo k několikanásobnému přerušení natáčení kvůli závadám, které se projevíly na barevném materiálu Agfacolor). Důvodem, proč většina účastníků natáčení prodělala chřipku, angínu či podobnou nemoc souvisící s nachlazením, byla skutečnost, že filmování v Lojovicích a Kamenici nad Sázavou probíhalo v teplotách až minus 20 stupňů. Pro filmaře přitom nebyl zaopatřen dostatek teplého oblečení, dodané boty měly děravé podrážky, ohřívárna a oblékárna pro třicet lidí byl kamrlík o rozměrech 3×3 metry a při exteriérovém natáčení nebyla k dispozici tekoucí voda. Vzniklé časové zpoždění musel štáb dohánět při natáčení v ateliérech.

Během zoufalého hledání syna se Františka v myšlenkách na něj vrací k dřívějším letům svého života a k počátkům starostí s dítětem i s nevěrným Podešvou. Hrubíánský sedlák v podání Gustava Hilmara, zacházející se ženou jako se svým majetkem, sice v

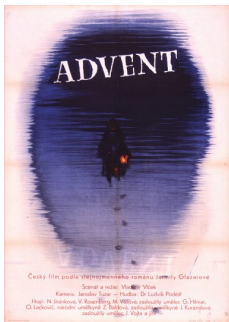
románu i ve filmu končí společně se svou souložnicí Rozinou (Marie Vášová, kritizovaná v dobových recenzích za nepřirozený, afektovaný herecký projev) v plamenech, ale důvody požáru jsou odlišné. V předloze Františka sama mrští lucernou po svých trýznitelích, ve filmu požár vznikne náhodnou potě, co je lucerna převržená větrem. Z protagonistky se tak v adaptaci v souladu s melodramatickými konvencemi stala trpná postava, která se nechává vléct osudem.

Doboví recenzenti si všímali zejména odchylek filmu od předlohy. Vlček, jenž údajně zvolil „cestu nejmenšího odporu“, se podle nich příliš zaměřil na konkrétní jednání postav a dostatečně nezohlednil bohatý kontext, kterým Glazarová své vyprávění prokládá. Románové postavy byly podle Ivana Dvořáka zjednodušeny na „jednostranně špatné a dobré figury.“^[4] Nedostatek Vlčkova vlastního tvůrčího přístupu měl nicméně zčásti nahrazovat umělecký vklad skladatele Ludvíka Podéště, jenž záběrům dodal baladickou vznosnost, a kameramana Jaroslava Tuzara, jehož kompozice dokonale vystihly atmosféru přírody i scén a podtrhly poetičnost děje.

Silné i slabé stránky filmu zřejmě nejuceleněji shrnul Gustav Franci: „Vlček tuto baladičnost příběhu přesunuje spíše do partu obrazového než dějového. Nebylo to patrně záměrem autorovým, ale tento přesun vyplynul z lpění na liteře předlohy, jež ve své vnější podobě nevystihla ve filmu hluboký dramatický podtext, který se skrývá za slovy knihy. Tím se pak stalo, že baladičnost rámce, stavící se před oči s mnohem větší naléhavostí ve filmu než v románu, převážila nad složkou nejpodstatnější, jíž je osobní drama hlavních protagonistů.“^[5]

Popsaný důraz na zevnějšek namísto hlubší psychologizace postav a zjednodušení složitého vztahu mezi Františkou a Metudem sice můžeme vnímat jako nedostatky, ale zároveň jde o znaky charakterizující melodramata, mezi něž by Vlčkův umně vygradovaný a neschematický snímek měl být řazen. Jde totiž o vzácný případ filmu československé výroby, který v plné síle ukazuje, že melodrama neznamená automaticky „červená knihovna“ a nutně nemusí jít o bezcenný brak.

Snímek *Advent* uvede televizní kanál CS Film ve středu 22. února ve 12:00.

Advent (ČSR 1956), režie: Vladimír Vlček, předloha: Jarmila Glazarová

– *Advent*, scénář: Vladimír Vlček, kamera: Jaroslav Tuzar, hudba: Ludvík Podéšť, střih: Jiřina Lukešová, hrají: Gustav Hilmar, Nina Jiránková, Marie Vášová, Vojtěch Rosenberg, Otto Lackovič, Zdeňka Baldová, Jarmila Kurandová a další. FS Barrandov, 73 min.

Poznámky:

[1] Goldscheider, František, *Advent – filmová balada*. *Film a doba* 1957, r. 3, č. 2, s. 97.

[2] Glazarová, Jarmila, *Metodek*. *Literární noviny* 1957, r. 6, č. 4 (26. 1.), s. 1-2.

[3] Franěk, Jiří, „Vzorná péče“ o pracujícího člověka. *Záběr* 1956, r. 8, č. 2–3., s. 4.

[4] Dvořák, Ivan, *Zfilmovaný román Jarmily Glazarové*. *Kultura* 1957, r. 1, č. 3 (17. 1.), s. 5.

[5] Franci, Gustav, *K problematice přepisu literárních děl ve filmu*. *Film a doba* 1957, r. 3, č. 8–9, s. 557.